

O B S A H

Předmluva	5
---------------------	---

Díl první

Kapitola první

ZÁKLADNÍ OTÁZKY A POJMY TEORIE STÁTU A PRÁVA

A. STÁT

Stát politickou organizací společnosti. Specifické znaky státu	7
§ 1. Sociálně politická podstata státu a jeho funkce. Historické typy státu	8
Politické organizace; politické vztahy; politika; politické vědomí. Sociální rozpory; rozpory antagonistické a neantagonistické. Diktatura vládnoucí třídy; hegemonie vládnoucí třídy; všelidový stát	8
Určující role ekonomiky. Historické typy státu; základní klasifikace; hybridní typy; změny v podstatě států téhož typu: za imperialismu, za socialismu; různosti vzhledem ke stupni vyvinutosti země; státy rozvojových zemí. — Zprostředkovanost vlivů ekonomiky; „samovývoj“ státu; opožďování státu; zvláštnost vzniku socialistického státu	11
Funkce státu; dvojaký charakter funkcí státu. Působení státu na ekonomiku. Třídně potlačovatelská funkce. Jiné vnitřní funkce. Vnější funkce. — Rozdílnost funkcí různých typů státu. Změny ve funkcích států téhož typu. — Funkce socialistického státu; třídně potlačovatelská funkce; hospodářsko-organizační funkce; kontrola míry práce a míry spotřeby; kulturně výchovná funkce; sociální péče; ochrana veřejného pořádku a práv občanů. Funkce všelidového státu. Vnější funkce socialistického státu. — Podmíněnost a deformace státních funkcí. — Formy realizace státních funkcí. — Odumírání státních funkcí	17

§ 2. Revoluce a stát	25
Typy sociální revoluce. Epoque sociální revoluce. Objektivní podmínky revoluce: revoluční situace; subjektivní podmínky revoluce. Etapy sociální revoluce; příklady etap buržoazní revoluce. — Epoque proletářské revoluce a její etapy. Buržoazně-demokratická revoluce za hegemonie proletariátu; diktatura proletariátu a rolnictva. Orientace 1928. Protifašistická revoluce; vláda lidové fronty. Národní a demokratická (lidově demokratická) revoluce; vláda národní fronty. — Formy socialistické revoluce; ozbrojené povstání; pokojný vývoj revoluce. Současná orientace komunistických stran; parlamentní cesta k socialismu; revoluce v rozvojových zemích; stát národní demokracie. — Závislost revolucí na mezinárodních vztazích. — Objektivní a subjektivní podmíněnost revoluční orientace	
	25
§ 3. Státní moc. Státní mechanismus	49
1. <i>Státní moc. Státní mechanismus</i>	49
Veřejná moc. Státní moc; státní mechanismus. Systém politické organizace společnosti	
	49
2. <i>Součásti státního mechanismu</i>	52
Složky státního mechanismu; státní orgány; pojem pravomoci; úřední osoby	
	52
Klasifikace státních orgánů. — Orgány představující suverenitu; hlava státu; nejvyšší orgán státní moci. — Druhy pravomoci; orgány státní moci; zákonodárny, resp. ústavní orgán; nižší orgány státní moci; výkonné (správní) orgány; soudy; zvláštní orgány kontroly, dozoru, dohledu. Nejvyšší státní orgány. — Působnost (kompetence); druhy kompetence. Orgány ústřední a místní. Orgány s působností časově neomezenou či omezenou; zastupování. Orgány s obecnou či zvláštní osobní kompetencí; orgány stavovské. Orgány s obecnou či zvláštní věcnou kompetencí. Dělení orgánů podle funkční kompetence. — Orgány odpovědné či neodpovědné; ústavně politická odpovědnost; právní odpovědnost; dvojí odpovědnost. Orgány nadřízené a podřízené; dvojí podřízenost. Orgány kontrolní a kontrolované. Vztahy dozoru a dohledu. Orgány instance vyšší a nižší. Orgány decentralizované a autonomní. Orgány souřadné; koordinované a koordinující. Orgány složené. Orgány s původní nebo odvozenou pravomocí; přenášení pravomoci na nestátní orgány. — Orgány volené či jmenované; orgány dědičné; orgány s kombinací různých principů; virilisté. Orgány volené přímo či nepřímo. Zastupitelské orgány. — Funkční období orgánů. — Orgány monokratické či kolegiální. — Relativnost formální klasifikace	
	54

3. <i>Struktura státní moci</i>	79
Druhy struktury. Dělbá práce mezi orgány. Dělbá moci a demokracie. — Systém dělby moci; nezávislost mocí; rovnováha mocí a vzájemné brzdy. — Vznik dělby moci; suverenita lidu a dělba moci; zákonnost a dělba moci; změny funkce dělby moci. — Parlamentarismus a jeho vývoj; prvky dělby moci v parlamentarismu. — Dělbá moci v USA. — Dělbá moci a nedemokratické státy. — Slabost parlamentarismu	
	79
Problém plného překonání dělby moci. Dělbá moci a revoluce. Jednota socialistické státní moci. Vývoj struktury sovětské státní moci. Vývoj struktury státní moci v ČSSR; současná struktura v ČSSR. — Hodnocení vztahů legislativy a exekutivy.	
	96
Úloha a postavení justice. — Smysl nezávislosti soudů. Zajištění soudcovské nezávislosti; ustanovování soudců; volitelnost soudců v socialismu; otázka odpovědnosti soudců. — Soudní kontrola státní správy. — Nesporné řízení soudní. — Tzv. správní trestání. — Soudní přezkoumávání ústavnosti. — Volební soudnictví. — Soudní moc v anglosaském systému. — Hodnocení úlohy justice. — Prokuratura	
	106
Struktura nižších složek státního mechanismu	
	119
Podmíněnost reálného fungování formální struktury. Úloha ozbrojených sil. Další faktory	
	120
4. <i>Složení (kádry) státního mechanismu</i>	125
Ve vykořisťovatelských státech: byrokracie; zastupitelské orgány; ozbrojené síly; soudci; kulturně osvětové instituce; hospodářský aparát. — Rozbití buržoazního státního mechanismu. Socialistický státní aparát: složení zastupitelských sborů; podíl pracujících na státní správě; složení soudů; profesionální aparát; armáda; bezpečnostní aparát. Odumírání státní moci. Hospodářský aparát; kulturní a osvětové instituce. Demokratismus státního mechanismu	
	125
Demokratická kontrola. Demokracie, technokracie, byrokracie; demokracie a odbornost	
	136
§ 4. Suverenita a výlučnost státu. Územní organizace (princip teritoriality)	147
Suverenita; vnější stránka suverenity; vnitřní stránka suverenity. Otázka faktické nezávislosti navenek; právo národů na sebeurčení. Otázka faktické nezávislosti uvnitř země. Vnější forma suverenity; vnitřní formy a podstata suverenity. Výlučnost státu. — Územní organizace obyvatelstva; princip teritoriality; vznik územní organizace; princip personality. Princip teritoriality v moderním suverénním státě. Kolize právních systémů	
	147

§ 5. Forma státu	156
1. <i>Forma státu</i>	156
Forma státu; složky formy státu; jejich relativní samostatnost; forma státu jako právní či politická kategorie	156
2. <i>Mnohotvárnost forem státu</i>	158
Podstata a forma státu; rozmanitost forem státu	158
3. <i>Forma vlády</i>	162
Forma vlády	162
Vztahy mezi orgány a obyvatelstvem. — Demokratické formy: Přímá demokracie; antická (řecká) přímá demokracie; přímá demokracie za kapitalismu: referendum; plebiscit; přímá demokracie za socialismu: konzultativní přímá demokracie; přímá demokracie v mocenském rozhodování; společenské organizace a přímá demokracie. Zastupitelská demokracie; ustavování zastupitelských orgánů; rozsah volebního práva; rovnost volebního práva; účast voličů na výběru kandidátů; přímé volby; nepřímé volby; veřejné či tajné hlasování; rozdělení mandátů; poměrné zastoupení; většinový systém; volič a poslanec; zastupitelské orgány a profesionální státní aparát. — Omezená demokracie: otrokářská; za kapitalismu volné soutěže; proletářská. Neomezená demokracie: v soudobém kapitalismu; za socialismu. — Formální demokracie; reálná demokracie. — Nedemokratické formy vlády; autokratické monokracie; autokracie skupinové	162
Složení nejvyšších orgánů státu. Hlava státu; monarchie; republika; vůdcovský princip. Zastupitelský zákonodárný orgán. Nejvyšší výkonný orgán. Nejvyšší soudy	194
Vzájemné vztahy mezi nejvyššími státními orgány. — Parlamentní republika; parlamentní monarchie. Presidentská republika; dualistická monarchie. Fašistická forma. — Socialistická republika	201
4. <i>Státní a politický režim</i>	210
Státní režim. — Demokratický státní režim; demokratická práva a svobody; právní režim (zákonnost); status organizací; mimoprávní metody. Nedemokratický režim. Kombinovaný režim. Negativní a pozitivní metody. — Režim za kapitalismu volné soutěže; formálně neomezeně demokratický režim; fašistický režim; současný vývoj v buržoazních státech. Socialistický režim. — Politický režim	210
5. <i>Učlenění státu</i>	226
Učlenění státu. — Unitární stát. Decentralizovaný stát. Centralizovaný stát. Autonomie; národní oblastní autonomie v socialistických státech; politická autonomie; administrativní autonomie; jiné formy autonomie; autonomie v buržoazních státech. — Složený (spolkový) stát. Federace; buržoazní federace; socia-	

tistické federace. Reálná unie. „Moderní“ unie. — Svaz (spolek) států. Personální unie. Konfederace. — Britské společenství národů. — EHS. „Evropská rada“. RVHP. — SSSR pro rovnost národů	226
---	-----

§ 6. Nestátní politické organizace 256

Politické strany. Jejich vznik a vývoj za kapitalismu; strany elitární; strany masové. — Organizační struktury stran. Strany a ideologie	256
--	-----

Typy stran v soudobém kapitalismu; (neo)konzervativní strany; křesťansko-demokratické strany; liberální strany; fašistické strany; britská strana práce; sociálně demokratické strany; komunistické (marxistické) strany. — „Skupiny tlaku“. — Asociace a instituce. — Funkce stran. — Systém dvou stran; systém mnoha stran. — Strany a buržoazní stát; postavení marxistických stran	259
--	-----

Úloha komunistických stran v socialistických zemích. Komunistická strana a stát. Strana a společenské organizace pracujících. Strana a dělnická třída. Podmínky a metody vedoucí úlohy strany. — Koncepce západních komunistických stran	268
--	-----

Jiné společenské organizace: za kapitalismu; za socialismu; odbory; družstva; svaz mládeže aj. — Národní fronta	272
---	-----

B. PRÁVO

§ 7. Právo. Zákonnost 275

1. Právo	275
--------------------	-----

Metodické poznámky. Tradiční právní nauka; terminologie; normativní teorie. — Právo — soubor právních norem („objektivní právo“); širší pojetí práva; „subjektivní právo“	275
---	-----

Normy; logika normativních vět; hlediska normativní teorie. Dialekticko-materialistické hledisko; hlediska právní sociologie; právní politika; hledisko de lege ferenda; hledisko de lege lata. Právní dogmatika; právní pozitivismus. Právní kultura	280
---	-----

Právní normy; specifické znaky právních norem: vynutitelnost státní mocí; právní forma (právní prameny). Zákonost a donucení. Leges imperfectae	287
---	-----

Právo a společenské vztahy. Právo jako prostředek i omezení donucení; právo a svoboda. Společenské vztahy plodící právo a význam práva. Právo a rovnost; spravedlnost. Svoboda v právním smyslu; determinismus a indeterminismus v právním chování; svoboda jednotlivce; svoboda ve filosofickosociologickém smyslu; právo a ekonomika; právní regulování svobod; role práva	290
--	-----

Právní vědomí. Znalost práva; význam pro realizaci práva; stabilita a labilita práva a právního vědomí. Hodnocení a akceptace práva; právní ideologie	302
---	-----

Třídní podstata práva; právo a politika	308
Právo a mravnost. Právo a veřejné mínění	313
Historické typy práva. Podstata a funkce socialistického práva. — Typy právní kultury (techniky)	317
2. <i>Zákonnost</i>	323
Zákonnost. Původ zákonnosti; smysl zákonnosti. — Vázanost státních orgánů právem; ústavnost; právní stát; „rule of law“; vázanost orgánů státní správy; vázanost a nezávislost soudů. — Občanské svobody; povaha základních svobod. — Rovnost právní a sociální. Sociální stát; povaha sociálních práv. Sociálně právní stát a socialistická zákonnost. — Zákonnost v buržoaz- ních státech. Zákonnost v rozvojových zemích. Zákonnost v so- cialistických státech; zákonnost a revoluce; právní kontinuita a diskontinuita. — Legitimita. — Právní pořádek. — Státní dis- ciplína	323
§ 8. Prameny (formy) práva	350
1. <i>Pojem a druhy pramenů práva</i>	350
Prameny práva. — Druhy pramenů práva. Normativní akty; zákony; ústavní zákony; normativní akty výkonných orgánů. Právní obyčeje. Precedenty. Normativní smlouvy. — Vývoj pra- menů práva; prameny socialistického práva. — Posouzení nor- mativní povahy smlouvy či právního aktu	350
2. <i>Zásady tvorby československého práva</i>	362
Požadavky zákonnosti při tvorbě práva. Právní síla normativ- ních aktů. Prvotní a odvozené normativní akty. Význam poža- davek zákonnosti při tvorbě práva	362
3. <i>Prameny (formy) československého práva (obecně zá- vazné normativní akty)</i>	365
Klasifikace normativních aktů. — Druhy normativních aktů v ČSSR; zákony a ústavní zákony; zákonná opatření PNS; zá- kony SNR; správní normativní akty; nařízení NV	365
4. <i>Normativní interní instrukce</i>	373
Zvláštnosti interních instrukcí. Hlavní druhy instrukcí. Externí důsledky interních instrukcí	373
§ 9. Struktura, druhy a působnost právních norem	381
1. <i>Struktura (součásti) právních norem</i>	381
Klasická (tradiční) struktura. Teleologické čili finální (quasi) normy	381
2. <i>Vztah norem a pramenů (forem) práva</i>	385

3. <i>Druhy právních norem</i>	386
Normy kogentní a dispozitivní; normy tzv. (pravňující, příkazující, zakazující; tzv. doporučující normy; normy blanketové a odkazující. — Hypotézy: neurčené a určené; abstraktní a konkrétní; obecné a kasuistické; taxativní a demonstrativní; jednoznačné a alternativní; hypotézy a dispozice prosté a popisné	
4. <i>Prostorová a časová působnost právních norem</i>	399
Působnost na území státu; působnost za hranicemi. — Platnost. Účinnost. Zánik platnosti; derogační klauzule. Otázka retroaktivity. — Osobní působnost	
§ 10. Právní vztahy	405
Právní vztahy. — Předpoklady a prvky právních vztahů. — Vznik, změna, zánik právního vztahu. — Právní skutečnosti: Právní události. Právní jednání; konstitutivní akty aplikace státních orgánů; právní úkony. Protiprávní jednání. Protiprávní stavy. — Subjekty práva. Způsobilost k právům a povinnostem. Způsobilost k právním či protiprávním jednáním; pravomoc; způsobilost k právním úkonům. — Oprávnění (subjektivní práva) a právní povinnosti; jejich druhy; vztah oprávnění a způsobilosti k jednání; právní nároky. — Objekty právních vztahů	
§ 11. Aplikace práva	419
1. <i>Uskutečňování a aplikace práva</i>	419
Uskutečňování práva. — Aplikace práva. — Akty aplikace práva konstitutivní, deklaratorní. — Osvědčení; listiny veřejné a soukromé. — Akty aplikace práva a právní úkony; procesní úkony. — Úloha státních orgánů. Druhy vztahů, jež jsou výsledkem aplikace. Aplikace dispozic; aplikace sankcí. — Usnesení orgánu adresované jeho členům. — Subsumpce. Realizace teleologických norem. — Význam aplikace práva. Požadavky zákonnosti při aplikaci. — Individuální interní pokyny	
2. <i>Uvážení při aplikaci práva</i>	428
Relativnost vázanosti státních orgánů právem. — Volné uvážení; vývoj diskrečního práva. Uvážení, jeho místo a legislativní formy	
3. <i>Výklad práva</i>	435
Výklad práva a jeho druhy. — Subjekty výkladu; otázka závaznosti výkladu. — Rozsah výkladu. — Metody výkladu; dialektika při výkladu; vztah dialektiky a formální logiky při výkladu. — Úmysl normotvůrce a výklad. — Určení rozsahu normy. — Směrnice pro výklad v právních normách. — Výklad práva v buržoazním státě. Úloha výkladu socialistického práva	
4. <i>Aplikace práva podle analogie</i>	449
Analogia legis; analogia iuris; jejich místo.	

§ 12. Právní záruky zákonnosti 452

Právní záruky a jejich druhy. — Předpoklad správnosti právních aktů státních orgánů; akty vadné; akty nicotné; posuzování kompetentnosti správních orgánů soudy. Zrušení nezákonných právních aktů; požadavky právní jistoty. Neplatnost nezákonných (vadných) právních úkonů; nicotné úkony. — Kontrola; druhy kontroly. Rozdílnost kontroly a dozoru; dozor; druhy dozoru. Dohled na vyšetřování a v místech odnětí svobody. — Rozhodování sporů. — Donucení. Nepřímé donucení, sankce; druhy sankcí; způsoby realizace sankcí. Přímé donucení (exekuce). Právní odpovědnost subjektivní a objektivní. — Výhody za plnění právních povinností. — Zvláštnosti záruk v různých státech . 452

§ 13. Systém práva 467

Systém práva. Jednota a rozpory práva. Systém buržoazního práva. Systém socialistického práva. Dělení práva; odvětví čs. práva; postavení mezinárodního práva. Vztahy rovnosti či podřazenosti; veřejnoprávní a soukromoprávní metody regulace; vývoj korelací obojích metod . 467

Rejstřík 477

Přílohy (tabulky a grafy)

Pozn.: Rejstřík a údaje bibliografické, vztahující se k oběma dílům učebnice, budou připojeny ke II. dílu.